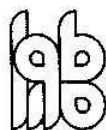

سفرنامه حسین شجره به لرستان

محمد جعفر محمدزاده

www.ketab.ir

انتشارات کتاپورا

سرشناسه	محمّدزاده، محمّدجعفر، ۱۳۴۷.
عنوان و نام پدیدآور	سفرنامه حسین شجره به لرستان / محمّدجعفر محمّدزاده
مشخصات نشر	تهران: انتشارات طهورا- ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۱۲۷ ص. مصوّر
شابک	ISBN: 978 - 600 - 7733 - 02 - 8
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا مختصر
یادداشت	: فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
سماه کتاب‌شناسی ملی	: ۳۷۹۱۰۳۶

انتشارات طهورا

سفرنامه حسین شجره به لرستان

محمّدجعفر محمّدزاده

ناشر و محل نشر: انتشارات طهورا - تهران

مرکز پخش: خرم‌آباد، انتشارات شاپورخواست، ۹۸۲ - ۹۱۶.

شمار: ۱۰۰۰ - نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۵

امور رایانه‌ای: انتشارات شاپورخواست - طرح جلد: سهیمه اسدزاده

لیتوگرافی: آفتاب - چاپ: زیتون

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۷۷۳۳ - ۰۲ - ۸

بها: ۱۰۰۰۰ تومان

فهرست

صفحه	عنوان
۷	سر سخن
۱۳	مقدمهٔ سیدحسین شجره
۱۵	ابن بطوطه و بلاد کر
۱۹	شهر خرم آباد
۳۵	تاریخ پیدایش خرم آباد
۴۸	بهداشت خرم آباد
۵۱	گردنهٔ نوژیان
۵۸	از خرم آباد به چگنی
۶۰	الشر یا سلسله
۷۲	از سلسله به دلفان
۷۵	از خرم آباد به بالاگریوه
۸۰	از خرم آباد به زاغه
۸۶	از خرم آباد به چفلوندی
۸۹	از خرم آباد به طرهان

- ۱۰۰ بعد از امنیت چه لازم است؟
- ۱۰۲ درخت بلوط
- ۱۰۵ بستر رودخانه و پل‌های قدیمی
- ۱۰۷ روحیه لُرهای لرستان
- ۱۱۲ افسوس ارزان فروختم
- ۱۱۸ احسان، یک شاعر لُر در برابر خرابه پل دختر
- ۱۲۳ جنگ با گراز
- ۱۲۷ مناب و آب

www.ketaboo.ir

سر سخن

سیدحسین شجره، نویسنده، شاعر، مترجم و روزنامه‌نگار؛ فرزند سیدعبدالرسول شجره از وعاظ معتبر اصفهان؛ در سال ۱۲۷۱ یا ۱۲۷۸ شمسی در قریه سامان از توابع استان چهارمحال و بختیاری به دنیا آمد. تحصیلات ابتدائی را در زادگاهش و نیز در قریه قهفرخ سپری نمود و پس از فراغت تحصیل در همانجا به تدریس و تعلیم و تربیت فرزندان زادگاهش پرداخت. پس از مدتی، ابتدا به اصفهان و سپس به تهران عزیمت نمود. در کالج آمریکایی البرز به تحصیل پرداخت. سپس وارد دانشکده حقوق شد. در اوان جوانی، هم به جهت ذوق و علاقه‌ای که به نویسندگی داشت و هم به خاطر تأمین بخشی از هزینه‌های زندگی خود، به مطبوعات روی آورد و برای روزنامه‌های کیهان و ایران، مطلب می‌نوشت. پس از اخذ مدرک لیسانس، استخدام دادگستری و سپس دارایی درآمد و علاوه بر آن، کار تدریس را رها نکرد و مدت‌ها در دبیرستان‌های تهران و دانشکده افسری تدریس می‌کرد. وی به زبان‌های فرانسه، انگلیسی و عربی تسلط داشت و از هر یک زبان متهنی به فارسی ترجمه نموده است.

شجره ذوق شعری داشته و در انواع قالب‌های ادبی طبع آزمایی کرده است، اما توانایی وی در سرودن قصیده و مثنوی بیشتر است. در شعر، ناهید، شیوا و گاهی هم شجره تخلص می‌کرده است. اشعار او اگر چه کم، ولی متین است، از اشعار اوست:

خاک شود وجود دانا او راست حیات جاودانی
لیکن به مثل حیات نادان مرگ است به نام زندگانی

از وی آثار و تألیفات فراوانی در قالب کتاب و مقاله به چاپ رسیده است که از آن جمله می‌توان نام برد از:

- گلزار ایران شامل مجموعه مقالاتی در باره ایران پیش از اسلام تا قرن هفتم هجری در روزنامه ایران

- و در محفل انس چه شنیدم که در روزنامه کیهان به چاپ رسیده است؛

- ترجمه شخصیت مولوی تألیف نیکلسون که در سال ۱۳۱۶ ش در تهران چاپ شده است،

- ترجمه حقیقه در احوال و رباعیات خیام از کریستن سن،

- رساله‌ای در تعبیر و روان‌شناسی امروز،

- رساله اقتصادی، نام، عاش، دوست‌یابی،

- ترجمه رساله و جردیه نام،

- ترجمه رساله کون خیام،

- مقدمه‌ای بر جغرافیای اقتصادی،

- قوای روحی و آئین فرمانروایی.

و علاوه بر اینها مقالات متعدد دیگری نیز از او در مجله‌های یغما،

یادگار، دانش، تعلیم و تربیت، مهر، وحید، اتاق بارش و آرزو و پرورش در موضوعات مختلف به چاپ رسیده است.

شجره در دوره خدمت خود در دولت، سفرهایی به استان لرستان،

یزد و ایلات مختلف قشقای داشته است و آنگونه که بر می‌آید در پی انجام

مأموریتی اداری سفر نموده و در کنار آن به ثبت خاطرات و دریافت‌های

شخصی خود نیز مبادرت نموده است.

سیدحسین شجره در روز جمعه ۲۱ جمادی‌الثانی ۱۴۰۲ ق. مصادف با ۲۷ فروردین ۱۳۶۱ ش. در تهران درگذشت و در کنار پدرش در تکیه آغاباشی اصفهان به خاک سپرده شد.

ابوالقاسم رفیعی‌مهآبادی ماده‌تاریخ فوت وی را در اشعاری چنین سروده است:

با دل اندوهگین و چهره افسرده گفت:

سوی جنت شد روان آه، سیدِ عالی مکان

درباره اثر حاضر

سفرنامه سیدحسین شجره به استان لرستان که پس از سال‌ها اینک مجال انتشار یافته است حاصل سفر وی در سال‌های ۱۳۱۶ تا ۱۳۱۸ ش. به مناطق مختلف استان لرستان است.

بر اساس شواهدی در متن، مسافانه آن به پس از تصحیح و تعلیقات انتشار می‌یابد تمام نوشته‌های شجره در سفر به لرستان نیست. قرائنی در متن وجود دارد که حاکی از سفر وی به راجی، بیگودرز، دورود، ازنا، بروجرد، نهاوند و ملایر است.

متن حاضر را لرستان‌پژوه ارجمند جناب آقای حمید ایزدنام سال‌ها قبل برای انتشار در اختیار محقق پر تلاش لرستانی جناب آقای سیدفرید قاسمی قرار داده بودند و ایشان در سال ۱۳۷۷ در شماره (۴۳) از مجله لرستان‌پژوهی ضمن اشاره به این موضوع، بخشی از آن را منتشر کردند و بخشی هم که مربوط به سفر به طرهان بود، در ویژه‌نامه شماره ۲ از هفته‌نامه گفتار سبز در سال ۸۳۱۳ توسط نگارنده منتشر شد. پس از آن، آقای سیدفرید قاسمی از سر لطف متن کامل را برای تصحیح و انتشار به

این جانب سپردند. گرچه همان زمان با سپردن آن به حروفچینی و انجام تصحیح و درج تعلیقات آماده انتشار شد، اما هر بار وسواس برای انتشار مطلوب و نیز مجال اندک برای پرداختن به آن، به علت اشتغالات فراوان اداری فراوان، کار به تأخیر می افتاد، تا آنکه اخیراً فراغتی حاصل شد و این سند مکتوب نیز مجال انتشار پیدا کرده است.

ستانی که حسین شجره در سفرنامه خود معرفی می کند، منطقه ای نازکی خلاصی یافته از ناامنی و شرارت و یاغی گری ها از یک طرف، و ظلم و بی کفایتی مأموران و حاکمان دولتی از سوی دیگر است. دوره انتقال قدرت از بلبشوی قجری به قلدری رضاخانی که کشور و به تبع لرستان، پس از یک دور، هرج و مرج اندک ثباتی یافته است.

در مسیر تصحیح و تعلیقات این اثر قصد آن نبود که نوشته های شجره در بوته نقد افکند، و مناسب آن است که در اینگونه موارد خواننده فرهیخته خود بخواند و تحلیل نماید و با در مجال مناسب و جداگانه ای برخی اظهارات وی نقد شود. اما اقعیت آن است که شجره با همه فرهیختگی و معلوماتی که دارد آن جا که به یافته اقدامات دوره پهلوی و خوش بین به اصلاحات دولت است که گاهی واقعیت های موجود را نمی بیند و ضعف فرهنگی و توسعه نیافتگی مردم این سرزمین را به قدری اسفبار توصیف می کند که دچار تناقض و اغراق می شود. به نکه به ریشه ظلم های رفته بر مردم لرستان طی سالیان متمادی اشاره ای کرده باشد. ظلم هایی که عمده تاً ناشی از عملکرد حکام نالایق و ضعف دولت ها در توسعه این منطقه بوده است. از باب نمونه در جایی می نویسد: این مردم مطلقاً خواندن و نوشتن نمی دانند و با فنون و آداب مدنیت و تعلیم و تربیت آشنا نیستند و در بربریت به سر می برند. و در جایی دیگر ناچار

است به زمینه‌های فرهنگی این مردم اعتراف کند. مثلاً می‌گوید: «مردم اینجا اغلب شاهنامه از بر می‌خوانند و از شاهنامه استفاده می‌کنند».

پس به ناچار در برخی موارد در باورقی اشارات مختصری شده است. اما در هر صورت، قضاوت نهایی به عهده خواننده گرامی است. ضمن آنکه این رئیات از ارزش‌های ادبی، تاریخی و جغرافیایی اثر نمی‌کاهد.

نثر روان، یک دست و شیوا از ویژگی‌های نوشته‌های شجره است که در کنار اطلاعات ارزشمندی که به خواننده می‌دهد بر اعتبار آن می‌افزاید و به همین جهت در تحیح آن تلاش شد که سبک و وسیاق اولیه آن حفظ شود.

نوشته‌های حسین شجره یک بار توسط خود وی و احتمالاً زیر نظر خودش با ماشین تایپ دستی عروف چینی شده بود و این احتمال که در جریان آن اشتباهاتی ثبت شده باشد منتفی نیست. بنابراین در برخی جاها که غلطی تایپی یا املائی دیده شد تحیح‌ترین کلمات و جملات انتخاب و با رعایت امانت‌داری به اصل متن و حفظ اسلوب آن درج گردید و در برخی موارد هم اگر جمله و یا کلمه‌ای نامفهوم و با غلط فاحشی دیده‌شده در داخل [] و یا در باورقی رفع ابهام شده است. در برخی موارد هم اگر جمله‌بندی با دستور و زبان امروزی و رایج همخوانی نداشته به جهت حفظ مشخصه سبکی نویسنده چهار چوب آن حفظ گردیده است.

سفرنامه دو بخش اصلی دارد:

۱. گزارش سفر به هر شهر و منطقه
۲. مطالب متفرقه‌ای راجع به فرهنگ و تاریخ و جغرافیای استان

لرستان

از آنجا که فصل‌های فرعی هر دو بخش ارتباط موضوعی چندانی با هم ندارند و تقدّم و تأخّر محتوایی بر آنها مترتب نیست، ترجیح داده شده در بخش اول، گزارش سفر به مناطق مختلف آورده شود و در بخش دوم نیز موضوعات متفرقه با همان ترتیب نسخه اصلی درج شود، گرچه ترتیب و توالی مندرج در نسخه با تاریخ‌هایی که ذیل هر مطلب درج شده تفاوت دارد.

نکته دیگر آنکه در تصحیح، تا حد ممکن که دریافت معنی به آسانی امکان پذیر نیست، سعی شده با توضیحات زائد در پاورقی برای خواننده سر درگمی ایجاد نشود اما در برخی موارد به جهت ایضاح و به اقتضای نیاز، به ویژه برای خواننده لرستانی توضیحاتی داده شده است.

در پایان لازم می‌دانم از همه کسانی که کمک کردند تا این اثر به مرحله چاپ و انتشار برسد سپاسگزاری نمایم به ویژه از استاد عزیز ایرج کاظمی که از مساعدت برای فهمیدن بخش مطالب دریغ نفرمودند؛ از جناب آقای سیدیدالله ستوده مدیر محترم انتشارات شاپورخواست که با دقت و هنرمندی و از آلبوم خود تصاویری برای من در متن تهیه نمودند و از آقای مسعود فرج‌اللهی که همکاری شایسته نمودند و از سرکار خانم سهیمه اسدزاده که امور طراحی و صفحه‌آرایی را بر عهده دارند.

بدون تردید انتشار این اثر همراه با تصحیح و توضیحات آن خالی از نقص نیست؛ لذا از خواننده گرامی می‌خواهم اشکالات احتمالی آن را یادآوری تا با یاری خداوند اگر مجال چاپ جدیدی فراهم شد به دیده منت اعمال شود.

محمدجعفر محمدزاده

تهران - تابستان ۱۳۹۴

مقدمهٔ سید حسین شجره

چند ماه نوبت در رشته وسیع لرستان و سرکشی و بازدید بخش‌های تابعه آن و تماس با طقات مختلف مردم این ناحیه و مخصوصاً با لرها و لک‌ها به نگارنده اجازت داد تا بر سرهای مختلف این منطقه را ببینم و چگونگی اوضاع جغرافیایی و فلاحی و اجتماعی آن را مورد بررسی قرار دهم و یادداشت‌هایی راجع به آن تهیه نمایم.

برای اهالی کشور که امروز برای کسب معرفت و سیر به طرف کمال در جنبش عظیمی هستند، اطلاعات راجع به یک قسمت اعظم از کشور ممکن است سودمند واقع شود، خاصه وقتی در نظر آورند که دیروز یعنی قبل از دوره پهلوی قوای دولتی وقت را، تاب و توان آن بود که از بیشه‌های لرستان عبور کنند تا چه رسد به نویسندگان.

به طور قطع لرها بعد از قرن‌ها خانه‌به‌دوشی و بیابان‌نوردی و اصول زندگی آشنا شده و وضع ناهنجار سابق خود را از دست داده‌اند. اوضاع سابق این سامان را می‌توان در چهار کلمه وحشت، اضطراب، خانه‌به‌دوشی و یغماگری خلاصه و تفسیر نمود و فقط در سایه این دولت است که مردم این محل به زراعت یعنی به زمین و آب توجه نموده و در مقام استفاده از این سرچشمه‌های خداداد برآمده‌اند. ترقی زمین و املاک در این دوره

نسبت به دوره‌های قبل که هیچ‌گاه یک آبادی شش‌دانگی بیشتر از دو هزار تا سه هزار ریال قیمت نداشته (این اطلاع از توجه به قباله‌های دوره‌های گذشته به دست آمده) امروز بیست برابر و بلکه سی برابر و جاهای دیگر بیشتر ترقی نمود، به خوبی می‌رساند سابقاً به واسطه اوضاع آشفته کسی به فکر زمین و استفاده از آن نبوده و امروز چه پیشرفتی در این مرحله پیدا شده است.

از این نظر است که امنیت در این منطقه دارای معنی خاصی است و اگر در سال‌های اخیر ملت، سایر مردم کشور توانسته‌اند در مهد آسایش قرار گیرند، در همین منطقه قادر شده‌اند به معنی و مفهوم زندگانی پی برند. در این یک شهر که شیده‌ام که دورنمای وضع طبیعی و زندگانی مردم لرستان برای افلاک کشور که امروز علاقه‌مندی زیادی به معرفت کشور دارند مجسم کنم، باز است کمی که داشته‌ام سعی نموده‌ام آنچه را سودمند دانسته‌ام بنویسم.

امیدوارم مردان فنی هر کدام در قسمت خود نقایصی که فعلاً این اطلاعات دارد رفع نمایند و حقایق را بهتر متذکر نمایند.